

Den kolde Krig organiseres

Med oprettelsen af de to tyske stater i 1949 var Europa reelt delt i to blokke. I de næste år samlede USA på den ene side og Sovjetunionen på den anden deres allierede i forskellige organisationer, som de hver for sig havde kontrol over.

I vest var man især interesseret i at organisere et fælles forsvar overfor Sovjetunionens Røde Hær, som var langt den største militærstyrke på det europæiske kontinent. Derfor oprettede man NATO (Den nordat-

Truman-doktrinen:

USA yder økonomisk og militær hjælp til frie landes kamp mod undertrykkelsesforsøg fra væbnede mindretal, og mod udenlandsk pres-sion. USA yder økonomisk bistand til frie folk, for at hjælpe dem til at forme deres egen skæb-ne på deres egen måde.

Præsident Harry Trumans tale til USA's kongres marts 1947.

lantiske Traktatorganisation) i 1949. Den bestod af Storbritannien, Fran-krig, Benelux-landene, Italien, Por-tugal, Norge, Island og Danmark samt Canada og USA. I 1952 kom Grækenland og Tyrkiet med, i 1955 Vesttyskland og i 1982 Spanien. Ef-ter murens fald i 1989 (se s. 193) er endvidere Polen, Ungarn og Tjekkiet blevet medlemmer. NATO garante-rede medlemslandene, at hvis ét af dem blev angrebet, ville dette land få støtte fra alle andre medlemslande. I realiteten betød det, at USA ville deltage i Europas forsvar. Men NATO gik videre. For at effektivise-re forsvaret, koordinerede man lan-denes militær og opbyggede en fæl-les overkomando, således at et even-tuelt sovjetisk angreb ville blive mødt af en samlet vestlig indsats.

NATO var et led i en større ame-rikansk strategi, som tog udgangs-punkt i den opfattelse, at Sovjetunio-nen stod bag et kommunistisk forsøg på at overtage magten i alle lande – ét efter ét. Østeuropa var første ek-sempel, Kina det andet og flere ville følge, hvis ikke man gjorde noget ved det. Måden kommunismen skulle stoppes på, var ved "inddæmning" (Containment). USA arbejdede på at

opbygge en ring af allierede rundt om Østblokken. NATO i Europa, CENTO-pagten i Mellemøsten fra 1955 og SEATO-pagten i Fjern-østen fra 1954 samlede stort set alle stater med grænse til Østblokken i militære alliancer med USA. Allere-de i 1947 havde USA organiseret en tilsvarende alliance på den vestlige halvkugle, Riopagten hed den, men den spillede aldrig samme rolle over-for kommunismen som de andre al-liancer.

Med NATO viste USA, at man var parat til at forsvare Vesteuropa. To år tidligere havde man vist, at man var parat til at investere mange penge i Europas genopbygning. Det skete som en del af de omfattende diskussioner om Tysklands krigsska-deserstatninger (se s. 151). Som nævnt ville USA ikke betale disse krigsskadeserstatninger, hverken di-recte eller indirekte. Men man ville gerne bidrage til Europas økonomi-ske genopbygning, forudsat at man fik indflydelse på, hvad pengene blev brugt til. I 1947 tilbød USA's uden-rigsminister, George C. Marshall, derfor alle europæiske lande – både i øst og vest og også Sovjetunionen – mange amerikanske dollars som hjælp til genopbygningen. Forudsat at landene ville forpligte sig til at åbne deres grænser for samhandel, koordinere deres økonomiske politik, tilstræbe at deres valutaer kunne handles frit og melde sig ind i orga-nisationen OEEC (Organization for European Economic Cooperation).

Sovjetunionen kunne på denne måde have fået nogle af de penge, som de ønskede, at tyskerne skulle betale. Men Sovjetunionen ville ikke

**Berlinmuren ved
Brandenburger
Tor.**

Berlinmuren strakte sig hele vejen rundt om Vestberlin. 45 km i alt.

Man har opgjort, at 244 mennesker blev dræbt under forsøg på at forcere muren til Vestberlin.

gå ind på betingelserne. Frihandel og konvertible valutaer var ikke forenelige med Østlandenes planøkonomi. Lederne i Østeuropa frygtede, at den politiske kontrol over økonomien ville forsvinde og at markedsøkonomi og kapitalisme ville blive resultatet. De østeuropæiske lande med Sovjetunionen i spidsen sagde derfor nej tak til Marshall-hjælpen.

De vesteuropæiske lande var derimod begejstrede og op gennem 1950'erne modtog de ca. 13 milliarder dollars fra USA. USA selv havde stor fordel af planen. Da USA var verdens største producent af industrivarer, vendte så godt som alle pengene hjem igen i form af efterspørgsel efter amerikanske varer. Samarbejdet i OEEC lagde grunden til de europæiske samlingsbestræbelser, som i 1957 førte til oprettelsen af EF (se s. 202)

Vesttyskland deltog i alle disse planer og organisationer, og i Sovjet-

unionen underbyggede netop dette frygten for tysk "revanchisme".

I øst oprettede man COMECON (Council for Mutual Economic Assistance) i 1949, som skulle koordinere udenrigshandelen mellem Østlandene (Sovjetunionen, Polen, DDR, Tjekkoslaviet, Ungarn, Rumænien og Bulgarien). Da BRD blev optaget i NATO i 1955, hvilket i øst blev opfattet stærkt truende, oprettede man Warszawa-pagten som det østlige modstykke til NATO.

Berlinmuren

Da Warszawa-pagten blev oprettet havde man reelt opgivet at genforene Tyskland. Grænsen mellem de to Tysklænder var befæstet som en skyttegrav under første verdenskrig. Men den gamle hovedstad, Berlin, var et problem for DDR og Sovjetunionen. Berlin var ligesom Tyskland delt i øst og vest, men der var fri adgang

mellem de to bydele. Det benyttede mange DDR-borgere til at rejse ud af Østtyskland – man kunne uhindret købe en flybillet til Vesttyskland, og da den økonomiske vækst i vest var høj i 50'erne, var det let at finde arbejde. DDR så sig drænet for kvalificeret arbejdskraft og pressede på for at Sovjetunionen skulle finde en løsning. Helst så man, at hele Berlin blev indlemmet i DDR. Hvis det ikke kunne lade sig gøre, ville man have Vestberlin gjort til en selvstændig stat. Vestmagterne afviste disse løsninger og erklærede sig villig til at gå i krig for Vestberlin.

I stedet lukkede DDR – med sovjetisk støtte – i bogstaveligste forstand "hullet" ved at bygge en mur af beton med pigtråd på toppen hele vejen langs zonegrænsen i Berlin. Det skete i august 1961. Vestmagterne protesterede ikke: "Ingen kan indvende noget imod, at Sovjetunionen bygger en mur i sin egen del af Berlin" var kommentaren fra USA. Hermed var grænsen mellem øst og vest trukket skarpt op i hele Europa.

Stik imod forventning betød muren, at situationen i Europa blev mindre spændt. Man havde nu en løsning på "Tysklandsproblemet". Det var ikke en løsning, som nogen havde ønsket sig i 1945 (måske med undtagelse af Frankrig – se tekster s. 152-55), men det var en løsning, som fungerede, og der var ikke flere konfliktpunkter i Europa. Gennem 1960'erne og 1970'erne var der relativt stille på den europæiske front af Den kolde Krig.

Men det betød ikke, at Den kolde Krig var et overstået fænomen. Kon-

flikterne flyttede bare til andre dele af verden.

Korea

I Asien havde USA (se s. 148) vundet krigen over Japan. Japan havde siden 1905 haft Korea som koloni. Korea blev nu frtaget Japan og delt mellem øst- og vestblokken efter samme model som Tyskland. Sovjetunionen fik Nordkorea og USA Sydkorea. I 1950 brød der krig ud mellem de to dele af Korea. Årsagen er uvis, men Nordkorea angreb Sydkorea, som bad USA om hjælp. USA fik FN til at sende tropper til Korea, og de nordkoreanske tropper blev trængt tilbage. Herefter bad Nordkorea Kina om hjælp, og efter fornyede kampe endte man med en våbenstilstand i 1951, som stort set genoprettede grænserne fra før krigsudbuddet. Våbenstilstanden er aldrig blevet afløst af "rigtig" fred, og forholdet mellem de to Korea'er er stadig et muligt konfliktpunkt i dagens internationale politik.

I vesten blev Koreakrigen set som endnu et eksempel på, at kommunisterne med alle midler forsøgte at underlægge sig verden.

Østeuropa under Den kolde Krig

I 1953 døde Josef Stalin. Han havde været Sovjetunionens leder siden slutningen af 1920'erne, han havde iværksat de store 5-årsplaner i 1930'erne, han havde gennemført masseudrensninger i sit eget land, havde ført Sovjetunionen sejrrigt gennem 2. verdenskrig, og han var

endtlig som personifikation af den kommunistiske trussel mod vesten i Den kolde Krigs opbygningsfase. Verden ventede nu spændt på, hvem hans afløser skulle være, og hvad hans død ville betyde for udviklingen i østblokken.

Den første reaktion kom fra DDR. Arbejderne gjorde opstand i 1953 og krævede genforening med Vesttyskland. De blev slået ned af Den røde Hær. Men også i Sovjetunionens egen ledelse var der nye toner på vej. Da Nikita Khrustjov i 1956 var sikker i sadlen som landets nye leder, foreslog han en ny kurs overfor omverdenen: "Fredelig sameksistens", som indebar, at man arbejdede sammen med vesten for at undgå krig og i stedet satsede på konkurrence mellem systemerne. Khrustjov var overbevist om, at i løbet af få årtier ville verdens befolkninger have indset det kommunistiske systems overlegenhed, og derfor ville kommunismen sejre uden krig.

De nye toner førte næsten øjeblikkeligt til, at befolkningerne i Ungarn og Polen krævede friere forhold, større kontakt med vesten og oprettelse af flerpartisystemer. I Ungarn gik man endog så vidt, at man meldte sig ud af Warszawapagten. Begge opstande blev slået ned med våbenmagt. Da Sovjetunionen samtidig pressede på for at få en løsning på Berlinproblemet, og da Muren blev bygget i 1961, var tanken om "fredelig sameksistens" så godt som glemt.

"Raketkløft" og Cubakrise
Bedre blev det ikke, da det lykkedes Sovjetunionen at sende verdens første satellit i kredsløb om Jorden i 1957. Det var ikke så meget "Sputnik", der bekymrede vesten. Det var det forhold, at for at sende en satellit i kredsløb krævede det raketter, som hidtil var ukendte i rækkevidde og bæreevne. Disse raketter – kunne man regne ud – ville også kunne sende atombomber fra Sovjetunionen til USA. USA måtte for første gang i sin historie se i øjnene, at en fremmed magt kunne angribe landet. Og hvad værre var: USA og vesten havde ikke raketter af samme styrke. "Raketkløften" kaldte man situationen i vesten.

Omkring 1960 havde man dog i USA fundet ud af, at Sovjetunionen ikke havde mange raketter af Sputnik-klassen. Den strategiske fordel, som Sovjetunionen havde haft i nogle år, var ved at forsvinde.

Khrustjov og den sovjetiske ledelse var derfor ivrige for at støtte Cuba, da dette land i 1960 fik et voksende modsætningsforhold til USA. Cubas leder, Fidel Castro, var kommet til magten efter et væbnet oprør i 1959 og han arbejdede for at fremme befolkningens levestandard. Et af midlerne var nationalisering af udenlandsk ejendom, og det gik ud over store amerikanske selskaber, som fik regeringen i Washington til at afbryde al økonomisk forbindelse med Cuba. Sovjetunionen gik ind i stedet og blev Cubas største handelspartner. Da eksilcubanere, støttet af den amerikanske regering, forsøgte en invasion på øen i 1961, men blev slået, tilbød Sovjetunionen

at stille mellemdistanceraketter op på Cuba. Meningen var, at de skulle afskrække amerikanskstøttede angreb udefra og erstatte den trussel mod USA, som "sputnikraketterne" havde udgjort. Men da USA opdagede, hvad der var i gang – det skete i oktober 1962 – så man de sovjetiske raketter som en ny trussel mod USA. Denne gang vidste man, at Sovjetunionen havde raketter i stort tal. Truslen var reel og USA besluttede, at raketterne skulle fjernes.

I 10 dage i oktober 1962 svævede verden på randen af en atomkrig.

Både USA og Sovjetunionen var lige ved at få anbragt sig i en situation, hvor der ikke var nogen retrætemuligheder. Men det lykkedes at finde en løsning, som begge parter kunne leve med. Sovjetunionen fjernede raketterne fra Cuba, og USA lovede til gengæld at lade øen og dens kommunistiske regering være i fred.

Erfaringerne fra Cubakrisen førte efter et par år til en forøget kontakt mellem Washington og Moskva med henblik på at undgå atomkrig ved en tilfældighed.